

Шумлянська І. А.

аспірантка кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету

Shumlianska Inna

PhD Student of International Economic Relations Department
Uzhgorod National University

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДІЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС

Анотація. У статті розглянуто особливості та здійснено аналіз зовнішньоторговельного та інвестиційного співробітництва України з країнами ЄС протягом 2015–2018 рр. Багато науковців виступають із критикою, що українська продукція та український виробник ще не повністю готові конкурувати на європейському ринку поруч з європейськими товарами надзвичайно високої якості. Відбувається повна переорієнтація української економіки на ринок ЄС. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС є невід’ємним складником Угоди про асоціацію, яка дає Україні можливість диверсифікувати свою економіку, що нині ґрунтується на великих підприємствах, котрі працюють у базових товарних галузях. Це сприяє руху до сучаснішої моделі, зокрема до розвитку динамічного сектору послуг та багатьох малих і середніх підприємств. Охарактеризовано основні наслідки від запровадження зони вільної торгівлі для України. Відносини з Європейським Союзом набувають для України особливого значення під час визначення власних перспектив і резервів для підвищення рівня міжнародних торговельних контактів та рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку.

Ключові слова: Угода про асоціацію, Європейський Союз, зовнішньоторговельне співробітництво, інвестиційне співробітництво, торгівля послугами, торгівля товарами.

Вступ та постановка проблеми. Співпраця України та Європейського Союзу завжди була важливим етапом становлення та розвитку української інтеграції до Європи. Закономірно, що пришвидшило цей процес підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Це стало потужним поштовхом до поглиблення та диверсифікації економічних стосунків України з ЄС та відкрило нові торговельні можливості як для ЄС, так і для України. Обидві сторони мають позитивний вплив від цього процесу: українська економіка отримує стабільний преференційний доступ до одного з найбільших ринків світу, своєю чергою, ЄС отримує спрощений доступ до українського ринку, а також можливість співпрацювати з українськими виробниками на більш вигідних умовах, ніж до підписання Угоди про асоціацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема відносин Україна – ЄС завжди була надзвичайно актуальною, тому дослідження євроінтеграції та торговельно-економічних відносин України з країнами ЄС стали пріоритетом у роботах великої кількості науковців, зокрема В. Вардоського, П. Гайдучького, В. Геєця, С. Дідур, А. Касич, С. Кулицького, С. Кваші, Т. Мельник, Т. Панфілової, П. Саблука та ін.

Опрацювавши велику кількість праць, авторка дійшла висновку, що недостатню увагу приділено аналізу сучасного стану зовнішньоторговельного співробітництва України та ЄС після набрання чинності Угоди про асоціацію порівняно з попередніми роками співпраці.

Після тривалого переговорного процесу Україна та ЄС підписали найбільший й найамбітніший документ за всю історію двосторонніх відносин – Угоду про асоціацію, складовою частиною якої виступає Угода про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Угода передбачає українську інтеграцію до єдиного європейського ринку, а також політичну асоціацію.

Метою даної роботи є аналіз зовнішньоторговельного та інвестиційного співробітництва України з країнами ЄС у контексті дії зони вільної торгівлі.

Для вирішення даної мети виокремлено такі завдання:

- дати характеристику сучасного стану зовнішньоторговельного та інвестиційного співробітництва та здійснити його ретроспективний аналіз;

- визначити роль Угоди про асоціацію та дії Зони вільної торгівлі у розвитку зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС.

Результати дослідження. Підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС відбувалося у два етапи: політична частина була підписана у березні 2014 р., а її економічний складник – у червні 2014 р. Угода набула чинності у вересні 2017 р. [1].

Дана Угода між Україною та Європейським Союзом про асоціацію, яка замінила Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами та Україною, дає змогу перейти від простого співробітництва до поглибленої економічної інтеграції [2].

Угода про асоціацію наблизилася українську нормативно-правову базу до цілковитого реформування, щоб згодом повністю відповідати вимогам європейського законодавства, або так званим *acquis communautaire* ЄС. Це дасть змогу Україні спростити процедуру експортування своєї продукції не лише до країн ЄС, а й до інших країн світу. Реформи про боротьбу, насамперед, із корупцією, які описані у Глибокій та всеосяжній зоні вільної торгівлі (ГВЗВТ), збільшать рівень довіри іноземного інвестора до української економіки [3].

Окрім того, з жовтня 2017 р., згідно з регламентом Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо тимчасових «автономних торговельних преференцій», Україна може експортувати сільськогосподарську продукцію у більшій кількості та без сплати митних зборів [4].

Для виділення головних особливостей зовнішньоторговельного співробітництва України та Євросоюзу після набрання чинності Угоди про асоціацію слід провести ретроспективний аналіз експортно-імпортних операцій за 2015–2018 рр. Даний період часу вибрано для того, щоб детально простежити зміни, які відбулися

у зовнішньоторговельних відносинах між Україною та ЄС за рік до початку функціонування зони вільної торгівлі (початок дії – 1 січня 2016 р.) і до сучасного етапу.

Торгівлю товарами та послугами України впродовж чотирьох років із країнами ЄС, тобто з 2015 по 2018 р., розглянуто на рис. 1.

У 2018 р. експорт товарів до країн ЄС становив 23 032,04 млн. дол. США і збільшився порівнянні з 2017 р. на 11,4% (на 2 874,4 млн. дол.), імпорт – відповідно 26 825,14 млн. дол. та збільшився на 11,2% (на 2 954,9 млн. дол.). Негативне сальдо становило 3 253,1 млн. дол. (–3 172,6 млн. дол. у 2017 р.) [5].

Порівняно з 2015 р. експорт у 2018 р. збільшився на 7 692,5 млн. дол., або на 6,6%, а імпорт – на 8 209,2 млн. дол., або на 6,8%.

Протягом 2015 р. спостерігалася тенденція загального падіння обсягів експорту України до країн світу (на 27,2%, або на 17 458,9 млн. дол. США). Своєю чергою, обсяги експорту до ЄС зменшилися на 25,0% (або на 5 096,1 млн. дол. США) та становили 15 339,5 млн. дол. США. При цьому питома вага експорту товарів та послуг до країн ЄС у 2015 р. становила 32,8% від загального обсягу експорту товарів та послуг України [6].

Порівняно з 2015 р. у 2018 р. відбулося збільшення експорту такої продукції, як: продукція агропромислового комплексу та харчової промисловості – на 4%, недорогоцінні метали та вироби з них, у т.ч. чорні метали – на 0,4%, електричні машини та устаткування – на 3,2% [5].

Отже, як бачимо, країни ЄС поступово та впевнено збільшують обсяги торгівлі з Україною.

За підсумками 2018 р. найбільші постачання з України здійснювалися до таких країн ЄС: Польща – 15,5% (проти 13,6% у 2015 р.), Угорщина – 7,6% (проти 6,25% у 2015 р.), Італія – 14,1% (проти 13,7% у 2015 р.), Німеччина – 10% (проти 10,6% у 2015 р.) [5].

Як видно з проведеного аналізу, Україна значно розширила географію зовнішньоторговельної співпраці за вказаний період. Вона починає активно розвивати економічне співробітництво не тільки з безпосередніми сусідами – Польщею та Угорщиною, які завжди були одними з ключових торговельних партнерів нашої держави, на перший план співпраці також виходять провідні країни Європи: Італія, Німеччина, Франція.

Окремо необхідно розглянути торгівлю послугами. У 2018 р. обсяг експорту послуг до країн ЄС становив 3 900,2 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2017 р. на 11,3%, імпорт – 3 104,6 млн. дол. та збільшився на 12,2%, що видно з рис. 2. Позитивне сальдо становило 795,6 млн. дол. (у 2017 р. також позитивне – 920,2 млн. дол.) [5].

Порівняно з 2015 р. у 2018 р. експорт послуг зріс на 972,3 млн. дол., або на 7,5%, а імпорт – на 354,5 млн. дол., або на 8,8% відповідно.

У торгівлі послугами в 2015 р. також спостерігалася скорочення. Обсяги торгівлі послугами становили 5 475,7 млн. дол. США. Питома вага торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2015 р. становила 37,3% від загального обсягу торгівлі послугами України.

Обсяг експорту послуг у 2015 р. становив 2 927,9 млн. дол. США. (питома вага експорту послуг до країн ЄС – 29,9% від загального обсягу експорту послуг України). А обсяг імпорту послуг у 2015 р. становив 2 750,1 млн. дол. США (питома вага імпорту послуг з країн ЄС за досліджуваній період – 50,9% від загального обсягу імпорту послуг в Україну) [7].

За підсумками 2018 р. (рис. 3) найбільші обсяги експорту послуг надавалися таким країнам ЄС: Велика Британія – 16,9% (18,6% у 2015 р.), Німеччина – 15,6% (15,6% у 2015 р.), Польща – 8,6% (6,3% у 2015 р.) [7].

Найбільші обсяги експорту країнам ЄС припадали на транспортні послуги – 37,2% від загального обсягу експорту послуг до країн ЄС (повітряний – 38,0% від загального обсягу цих послуг, залізничний – 20,6%, автомобільний – 16,2% та морський – 15,6%), з переробки матеріальних ресурсів – 24,5% (для переробки товарів із метою реалізації за кордоном – 97,9%), у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 18,9% (комп'ютерні – 73,6%, інформаційні – 14,5% та ділові – 12,7% (професійні та консалтингові – 48,6%) [5].

За підсумками 2018 р. найбільший обсяг імпорту послуг був отриманий від таких країн ЄС: Велика Британія – 19,6% (25,3% у 2015 р.), Німеччина – 14,1% (18,4% у 2015 р.), Кіпр – 9,2% (10,8% у 2015 р.), що видно з рис. 4.

Отже, як видно з проведеного аналізу, у 2018 році відбулося певне скорочення обсягів експорту та імпорту послуг. 2018 р. став роком побудови та ведення, насамперед, ефективної зовнішньої політики з боку українського керівництва стосовно ЄС та США, зосередженням уваги

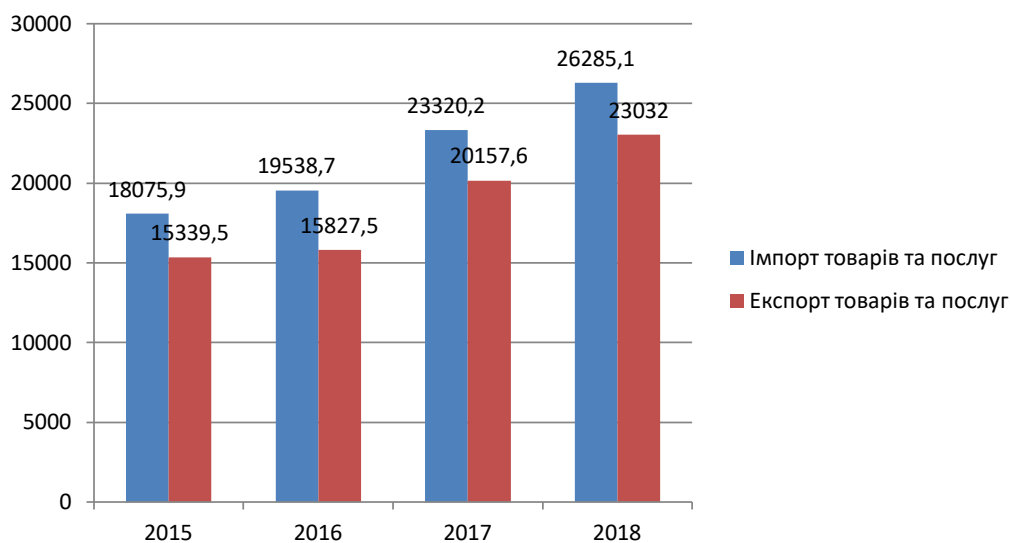

Рис. 1. Торговля України з країнами ЄС у 2015–2018 рр., млн. дол. США

Джерело: складено за [5]

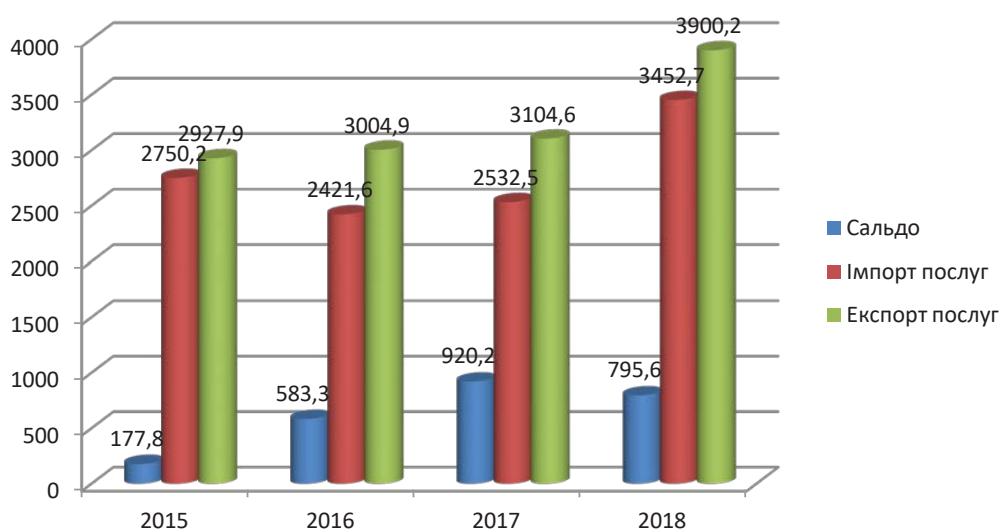

Рис. 2. Обсяги зовнішньої торгівлі послугами України з країнами ЄС у 2015–2018 рр., млн. дол. США

Джерело: складено за [5]

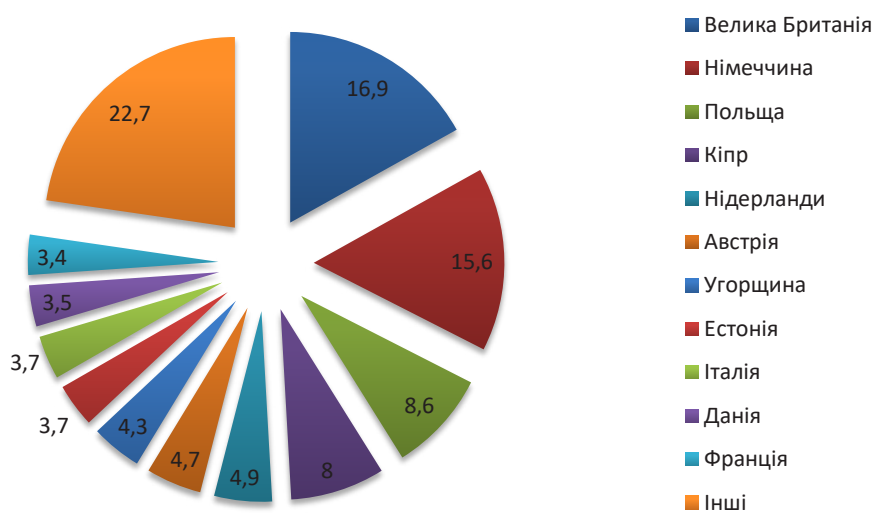

Рис. 3. Основні країни – партнери ЄС в експорті послуг у 2018 р.,%

Джерело: складено за [5]

на протидії російській агресії, нестабільності політичної ситуації в країні, натомість економічний складник залишився осторонь.

Уже довгий час країни ЄС є основними інвесторами в економіку України. Обсяг прямих інвестицій в економіку України з країн ЄС на 31.12.2018 становив 32,3 млрд. дол. США, або 82,3% загального обсягу інвестицій в Україну, а в 2015 р. – 33 042,5 млн. дол. США, або 76,2% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу в українську економіку [5].

Головними країнами-інвесторами у 2018 р. були Кіпр – 10,0 млрд. дол. (11 744,9 млрд. дол. США у 2015 р.), Нідерланди – 6,3 млрд. дол. (5 610,7 млрд. дол. США у 2015 р.), Німеччина – 1,8 млрд. дол. (5 414,3 млрд. дол. США у 2015 р.) [6].

Обсяг прямих інвестицій з України в економіці країн ЄС на 31.12.2018 становив 6,3 млрд. дол., або 96,1% загального обсягу інвестицій з України, а в 2015 р. – 5 969,2 млрд. дол. США, що становило так само 96,1% від загального обсягу українських інвестицій, залучених до країн світу.

Найбільші обсяги інвестицій у 2018 р. спрямовано до Кіпру – 8,9 млрд. дол. США, у 2015 році спосте-

рігалася та сама ситуація: до Кіпру було спрямовано 5 817,6 млрд. дол. США [5].

Таким чином, за загального збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій у 2018 р. порівняно з 2015 р. частка країн ЄС зросла на 6,1%.

Провівши ретроспективний аналіз співробітництва України та ЄС, можна стверджувати, що Європейський Союз залишається стратегічно важливим та найбільшим торговельним партнером України.

Висновки. Протягом довгого часу науковці та вчені сперечаються у тому, чи насправді Угода про асоціацію буде мати позитивний вплив на українську економіку. Проаналізувавши всього декілька показників торгівлі, можемо заявити, що набрання чинності Угоди про асоціацію здійснило однозначно позитивний вплив на розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС, тому що з часом українська економіка повністю переорієнтовується на нові ринки збуту. Вітчизняним виробникам ще досить складно конкурувати із сучасними європейськими товарами, проте вони поступово пристосовуються до нових умов, поліпшують якість продукції до європейських стандартів та поступово нарощують обсяги експорту.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію. *Євроінтеграційний портал*. URL : <http://eu-ua.org/uhoda-pro-asotsiatsiiu> (дата звернення: 03.01.2020).
2. Ukraine: Council adopts EU-Ukraine association agreement. *European Council.Council of the European Union*. URL : <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/07/11/ukraine-association-agreement/> (дата звернення: 20.01.2020).
3. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка. *European Union. External action*. URL : https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk (дата звернення: 15.01.2020).
4. Угода про асоціацію з Європейським Союзом: нові можливості для українського бізнесу. *Євроінтеграційний портал*. URL : <https://eu-ua.org/eksport-yes/uhoda-pro-asotsiatsiiu-novi-mozhlyvosti-dlia-biznesu> (дата звернення: 18.01.2020).
5. Зовнішньоекономічна діяльність. *Офіційний сайт Державної служби статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.01.2020).
6. Торговельне та інвестиційне співробітництво між Україною та Європейським Союзом в 2014–2015 роках. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України*. URL : <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=783532cb-2961-4d85-a0a2c4593ffdfa3&title=TorgovelineTaInvestitsiineSpivrobitnitstvoMizhUkrainoiuTasV2014-2015-Rokakh&isSpecial=true> (дата звернення: 18.01.2020).
7. Зовнішня торгівля України товарами і послугами у 2015 р. : статистичний збірник). Київ : Держкомстат, 2016. 156 с.

References:

1. Ukraine: Council adopts EU-Ukraine association agreement. *European Council.Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/07/11/ukraine-association-agreement/> (accessed 20 January 2020).
2. Uhoda pro asotsiatsiu. [Association Agreement] *Eurointegration portal* URL: <http://eu-ua.org/uhoda-pro-asotsiatsiiu> (accessed 3 January 2020)
3. Vidnosyny mizh ES ta Ukrainou: informatsiyna dovidka. [EU-Ukraine relations: information background] *European Union. External action*. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk (accessed 15 January 2020).
4. Uhoda pro asotsiatsiu z Evropeyskim Soyuzom : novi mozhlyvosti dlya ukraiskoho biznesu. [Association Agreement with the European Union: New Opportunities for Ukrainian Business] *Eurointegration portal* URL: <https://eu-ua.org/eksport-yes/uhoda-pro-asotsiatsiiu-novi-mozhlyvosti-dlia-biznesu> (accessed 18 January 2020).
5. Derzhavna sluzhba statystyky// Zovnishnyoekonomichna diyalnist [State Statistics Service // Foreign Economic Activity] *Official site of the State Statistics Service of Ukraine* URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 17 January 2020).
6. Torhoveline ta investitsiine spivrobitnitstvo mizh Ukrainou ta Evropeyskim Souzom v 2014-2015 rokax [Trade and investment cooperation between Ukraine and the European Union in 2014-2015] *Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine* URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=783532cb-2961-4d85-a0a2c4593ffdfa3&title=TorgovelineTaInvestitsiineSpivrobitnitstvoMizhUkrainoiuTasV2014-2015-Rokakh&isSpecial=true> (accessed 18 January 2020).
7. Zovnishna torhivlya Ukrainu tovaramy ta poslyhamy u 2015roci (statystychniy zbirnyk) [Ukraine's foreign trade in goods and services in 2015 (statistical summary)]. State Committee of Statistics:Kuiv. 2016. pp. 156.

ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРУКТУРИ ВНЕШНЬОЇ ТОРГОВЛІ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТЕ ДІЯВЛЕННЯ ЗОНИ СВОБОДНОЇ ТОРГОВЛІ С ЄС

Анотація. В статті розглянуті особливості та здійснено аналіз зовнішньоторгового та інвестиційного співробітництва України з країнами ЄС в період 2015–2018 рр. Багато вчених висловлюють критику, що українська продукція та український виробник ще не повністю готові конкурувати на європейському ринку разом з європейськими товарами надзвичайно високої якості. Це свідчить про те, що відбувається повна переорієнтація української економіки на ринок ЄС. Углибока та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС є невід'ємною складовою угоди про асоціацію та надає Україні можливість диверсифікувати свою економіку, яка зараз базується на великих підприємствах, що працюють в основних товарних секторах. Це сприяє розвитку до більш сучасної моделі, в частині до розвитку динамічного сектора послуг та багатьох малих та середніх підприємств. Охарактеризовано основні наслідки впровадження зони вільної торгівлі для України. Відносини з Європейським Союзом набувають для України особливого значення при визначенні власних перспектив та резервів для підвищення рівня міжнародних торговельних зв'язків та рівня конкурентоспособності національної економіки на світовому ринку. Зроблено висновок про те, що Європейський Союз є стратегічно важливим торговельним партнером держави, тому в даний час активно проводяться заходи, спрямовані на поглиблення співробітництва між Україною та Європейським Союзом.

Ключові слова: угода про асоціацію, Європейський Союз, зовнішньоторгове співробітництво, інвестиційне співробітництво, торгівля послугами, торгівля товарами.

TRANSFORMATION OF THE STRUCTURE OF FOREIGN TRADE IN UKRAINE
IN THE CONTEXT OF EU FREE TRADE ZONE

Summary. Ukraine has always been of a great political and economic importance for the development of Europe, that is why the European Union has always been interested in working with it. The focus of cooperation was put on establishing close economic cooperation with the further expansion and deepening of such cooperation. At the same time, Ukraine is beginning to implement the necessary institutional, economic and legal reforms that bring it closer to the relevant EU standards. The article considers the features and analyzes the foreign trade and investment cooperation between Ukraine and the EU during 2015–2018. The agreement between Ukraine and the EU is a defining milestone in economic relations. Many scholars have criticized that Ukrainian products and Ukrainian manufacturers are not yet fully prepared to compete on the European market in the face of extremely high quality European products. A deep and comprehensive free trade area between Ukraine and the EU is an integral part of the Association Agreement, which enables Ukraine to diversify its economy, which is now based on large enterprises and operates in core commodity industries. This is driving the move towards a more modern model, in particular the development of a dynamic service sector and many small and medium-sized enterprises. The main consequences of the

introduction of a free trade area for Ukraine are also outlined. Relations with the European Union are of particular importance for Ukraine in determining its own prospects and reserves for increasing the level of international trade contacts and the level of competitiveness of the domestic economy in the world market. Ukraine has received many benefits from the Association Agreement. It reaffirmed its intention to join the European space, which guarantees stability in its relations with EU Member States. The Association Agreement served as a green light for foreign investors, who are now more likely to invest in the Ukrainian economy. It is concluded that the European Union is a strategically important trading partner of the country. Therefore, measures are being actively pursued to deepen cooperation between Ukraine and the European Union.

Key words: Association Agreement, European Union, foreign trade cooperation, investment cooperation, trade in services, trade in goods.